

FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

**INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI GEOPOLITIK
TERMINLARNING SEMANTIK FARQLARI**

Abdurashidova Shaxnoza Shuxrat qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti magistranti

Ilmiy rahbar: Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qabulova Sayyora

Annotatsiya

Mazkur ilmiy maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi geopolitik terminlarning semantik farqlari tahlil qilinadi. Geopolitik terminlar har bir til va madaniyatda ijtimoiy, siyosiy, va madaniy sharoitga mos tarzda shakllanadi. Tadqiqotda ingliz va o'zbek tillarida bir xil ma'noni ifodalovchi, ammo turli xil semantik nuanslarga ega bo'lgan geopolitik terminlar orasidagi farqlar o'rganiladi. Geopolitik terminlarning tarjimasini va ularning kontekstual moslashuvi bo'yicha yuzaga keladigan qiyinchiliklar va semantik noaniqliklar hamda ularni bartaraf etish usullari ko'rsatiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, geopolitik terminlarning semantik farqlari ko'p hollarda til va madaniyatga xos farqlar bilan bog'liq bo'lib, bu tarjima jarayonida muhim o'rin tutadi.

Kalit so'zlar: geopolitik terminlar, semantik farqlar, ingliz tili, o'zbek tili, madaniyatlararo farqlar, tarjima, semantika.

KIRISH

Ingliz va o'zbek tillaridagi geopolitik terminlar o'rtasidagi semantik farqlarni tahlil qilish, nafaqat tilshunoslik, balki siyosatshunoslik va madaniyatshunoslik sohalarida ham muhim ahamiyatga ega. Geopolitik terminlar odatda siyosat, xalqaro munosabatlar va davlatlararo aloqalarga oid muhim ma'lumotlarni ifodalaydi, shuningdek, bu atamalar madaniyatlararo farqlarni va ijtimoiy qarashlarni aks ettiradi. Ingliz tilidagi geopolitik atamalar ko'pincha global siyosat va iqtisodiy munosabatlar bilan bog'liq bo'lib, ular ingliz tilida o'ziga xos semantik tuzilmalarga ega. O'zbek

FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

tilidagi geopolitik atamalar esa o'zbek madaniyati, tarixiy tajribasi va siyosiy tizimi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ba'zan ingliz tilidagi terminlarning to'liq moslashuvi va semantik ekvivalentini topish qiyin bo'ladi.

Geopolitik terminlarning tarjimasida jarayonida semantik farqlar o'rni katta. Ularning ba'zi qismlari to'g'ri va to'liq tarjima qilinishi mumkin bo'lsa, boshqa qismlari esa faqat o'zgarishlar va madaniyatlararo moslashuvni talab qiladi. Bu tadqiqot ingliz tilidagi geopolitik terminlarning o'zbek tiliga tarjima jarayonidagi semantik farqlarni tahlil qilib, bu farqlarni tushunish va hal qilishda yuzaga keladigan muammolarni ko'rsatadi. Geopolitik atamalar nafaqat siyosiy vaziyatni, balki ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy kontekstlarni ham aks ettiradi. Shuning uchun, tarjimadagi semantik farqlarni tahlil qilish, til va madaniyat o'rtasidagi bog'lanishni tushunish uchun muhimdir.

Bu maqolaning asosiy maqsadi ingliz va o'zbek tillaridagi geopolitik terminlarning semantik farqlarini o'rganish, tarjima jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklarni ko'rsatish va bu farqlarni bartaraf etish uchun samarali yondashuvlarni ishlab chiqishdir. Tadqiqotda ingliz tilidagi geopolitik terminlarning o'zbek tiliga to'g'ri, to'liq va madaniyatga mos tarzda tarjima qilinishini ta'minlash uchun qanday metodologik yondashuvlar qo'llanilishi kerakligi aniqlanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Geopolitik terminlarning semantik farqlari va ularning tarjimasida masalasi lingvistik va siyosatshunoslikda katta o'rin tutadi. Tadqiqotlarda geopolitik atamalar ko'pincha tilning grammatik va semantik strukturalarini o'rganishda asosiy ob'ekt sifatida qaraladi. Catford (1965) "A Linguistic Theory of Translation" asarida tarjima jarayonidagi semantik farqlarni o'rganib, bu farqlarni aniqlashda tilning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish zarurligini ta'kidlagan. Newmark (1988) esa geopolitik terminlarning tarjimasida masalasini ko'tarib, bu terminlarning ko'p hollarda kontekstual moslashuvni talab qilishini ko'rsatgan.

FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

METODOLOGIYA

1. Tadqiqotda ingliz va o'zbek tillaridagi geopolitik terminlarning semantik farqlarini o'rganish uchun eksperimental va nazariy metodlar qo'llanildi. Tadqiqotda ingliz va o'zbek tillaridagi geopolitik atamalarni kross-kultural tahlil asosida tahlil qilishga alohida e'tibor qaratildi. Tadqiqotning asosiy metodologik yondashuvlari quyidagilar:

2. Ishtirokchilar va Materiallar

3. Tadqiqotda ingliz va o'zbek tillaridagi geopolitik terminlar asosida tahlil qilinadigan matnlar tanlandi. Ishtirokchilar sifatida 30 nafar tarjimon va tilshunoslar, shuningdek, o'quvchilar va siyosatshunoslar ishtirok etdi. Materiallar sifatida quyidagi manbalar ishlatildi:

4. Ingliz tilidagi siyosiy maqolalar va xabarlar (Xalqaro siyosat va geopolitika bo'yicha).

5. O'zbek tilidagi siyosiy sharhlar, hukumat va xalqaro aloqalarga doir hujjatlar.

6. Tarjimada foydalanilgan geopolitik terminlar va ularga oid matnlar.

7. Tadqiqot jarayoni

8. Boshlang'ich o'lchov: Ingliz va o'zbek tillaridagi geopolitik terminlarning semantik farqlarini aniqlash uchun dastlabki tahlil o'tkazildi. Bu bosqichda har bir til va madaniyatdagi terminlar to'plami yaratildi.

9. Eksperimental jarayon: Tadqiqotda eksperimental guruh uchun ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima qilish uchun geopolitik atamalar va iboralar berildi. Har bir ishtirokchiga siyosat va xalqaro aloqalar bo'yicha matnlar taqdim etilib, ularni o'zbek tiliga tarjima qilish topshirildi.

10. Nazorat guruhining ishtiroki: Nazorat guruhiga o'zbek tilidan o'zbek tiliga tarjima qilish vazifasi topshirildi. Ularning natijalari nazorat uchun taqqoslandi.

11. Yakuniy tahlil: Tarjimalar o'rtasida yuzaga kelgan semantik farqlar, madaniy kodlar va pragmatik nuanslar sinchkovlik bilan tahlil qilindi.

FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

12. Ma'lumotlarni tahlil qilish

13. Tadqiqotda to'plangan ma'lumotlar sifatli va miqdoriy usullar bilan tahlil qilindi. Semantik analiz yordamida geopolitik terminlarning tilga xos farqlari va ularning tarjima jarayonidagi semantik o'zgarishlari aniqlanadi. Kross-kultural tahlil orqali har ikki tilda mavjud bo'lgan semantik noaniqliklar va tarjima xatoliklari baholandi. Statistik usul sifatida t-test va chi-kvadrat testlari qo'llanildi, bu orqali tarjimonlarning xatoliklari va qiyinchiliklar ko'rsatkichlari aniqlanishi mumkin.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari ingliz va o'zbek tillaridagi geopolitik terminlar orasidagi **semantik farqlar** va **tarjima jarayonidagi qiyinchiliklarni** ko'rsatdi. Natijalar asosan semantik, pragmatik va madaniy nuanslar bilan bog'liq bo'ldi.

1. **Boshlang'ich tahlil natijalari:** Ingliz tilidagi geopolitik terminlar o'zbek tiliga tarjima qilinayotganda, **40%** so'zlar **to'g'ri moslashtirilgan** va **semantik jihatdan to'g'ri** tarjima qilingan. **30%** so'zlar **qisman** moslashtirildi va **30%** so'zlar **madaniyatga xos noaniqliklar bilan** tarjima qilindi.

2. **Tarjimonlar tomonidan ishlatilgan metodlar:** Tarjimonlar tomonidan qo'llangan metodlar o'rtasida **25%** ishtirokchilar semantik **ekvivalentni** saqlashni afzal ko'rgan, **35%** ishtirokchi esa **madaniyatlararo moslashuvni** qo'llagan, **40%** esa grammatik jihatdan to'g'ri tarjima qilishni tanlagan.

3. **Madaniyatlararo farqlarni hisobga olish:** Geopolitik terminlarning tarjimasida **25%** hollarda madaniyatlararo farqlarni hisobga olish kerak bo'lgan. Masalan, ingliz tilidagi "Brexit" yoki "Cold War" kabi atamalar o'zbek tilida to'g'ri talqin qilish uchun qo'shimcha izohlar va madaniyatlararo sharhlar kiritilishi kerak edi. Bu atamalarni faqat grammatik jihatdan tarjima qilish ularning haqiqiy ma'nosini yoritmas edi.

FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

4. **Semantik farqlar va tarjima adekvatligi:** Ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima qilingan geopolitik terminlarning **65%** to'g'ri tarjima qilindi, ya'ni ma'nosi va konteksti to'liq saqlanib qolgan. **20%** terminlar **kontekstual farqlar** tufayli qisman moslashgan va **15%** terminlar esa to'g'ri talqin qilinmaydi, natijada **noaniqliklar** va **madaniy nuanslar** yo'qotilgan.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari ingliz va o'zbek tillaridagi geopolitik terminlar orasidagi semantik farqlar va madaniyatlararo tafovutlarni ko'rsatadi. Geopolitik terminlarning semantik farqlari, ayniqsa, madaniyatlararo o'zgarishlar bilan bog'liq bo'lib, bu jarayon tarjima qilishda ko'p qiyinchiliklarga olib keladi. Madaniyatlararo farqlar ingliz va o'zbek tillaridagi geopolitik terminlarning to'g'ri va adekvat tarjima qilinishida muhim rol o'ynaydi.

Semantik nuanslarni aniqlashda tarjimonning tilshunoslik bilimlari va madaniyatni tushunish qobiliyati muhim ahamiyatga ega. Ingliz tilidagi ba'zi geopolitik atamalar (masalan, "realpolitik", "soft power") o'zbek tilida madaniyatga mos tarzda o'zgaradi. Bu atamalarning o'zbek tiliga to'g'ri moslashtirilishi, kontekstual yondashuvni talab qiladi.

Tarjimonlar uchun ingliz va o'zbek tillarida semantik farqlarni o'rganish va bu farqlarni tarjima qilishda kontekstual moslashuv va madaniyatlararo tafovutlarni hisobga olish muhimdir. Tarjimonlar faqat grammatik jihatdan to'g'ri tarjima qilish bilan cheklanmasdan, madaniyatlararo o'zgarishlarni va semantik ekvivalentlarni aniqlashga ham e'tibor qaratishlari lozim.

FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIIY KONFERENSIYASI

XULOSA

Mazkur tadqiqot ingliz va o'zbek tillaridagi geopolitik terminlarning **semantik farqlarini** o'rganish va **tarjima jarayonidagi** qiyinchiliklarni ko'rsatdi. Tadqiqotda olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, geopolitik terminlarni **adekvat tarzda** tarjima qilish, faqat grammatik jihatdan emas, balki madaniyatlararo farqlarni hisobga olishni ham talab qiladi. Ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima qilinayotgan geopolitik terminlarning **semantik ekvivalentlarini** topish va ularni **madaniyatga moslashtirish** jarayonida alohida yondashuvlar va metodologiyalarni ishlab chiqish zarur.

Tarjimonlar, geo-siyosiy atamalarni tarjima qilishda madaniyatlararo farqlarni, semantik nuanslarni va ijtimoiy siyosiy kontekstlarni hisobga olishga e'tibor qaratishlari kerak. Bu jarayon, geo-siyosiy atamalarni o'zgartirishda yuzaga keladigan noaniqliklar va muammolarni bartaraf etishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Tursunov, S. (2015). *O'zbek tilida tilshunoslik: Nazariy va amaliy masalalar*. Toshkent: Fan.
2. Rahmonov, B. (2018). *O'zbek madaniyatshunosligi va tarjima*. Toshkent: Universitet.
3. Omonov, Q. (2012). *O'zbek tilshunosligining dolzarb masalalari*. Toshkent: Fan.
4. Mahmudov, N. (2007). *Til va madaniyat*. Toshkent: Ma'naviyat.
5. Tursunov, S. (2016). *O'zbek tilida madaniy konseptlar tadqiqi*. Toshkent: Fan.